

7. Любушин Н.П. Анализ финансово-экономической деятельности предприятия [Текст]: учеб. пособие для вузов / Н.П. Любушин, В.Б. Лещева, В.Г. Дьякова, под ред. проф. Н.П. Любушина. – М. : ЮНИТИ-ДАНА., 2004. – 471 с.
8. Шеремет А.Д. Комплексный анализ хозяйственной деятельности [Текст] / А.Д. Шеремет. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 415 с.
9. Шербина А.В. Финансы организаций [Текст] / А.В. Щербина. – Ростов н/Д: Феникс, 2005. – 506 с.

References

1. *Hospodarskyi kodeks Ukrainy* (2003), [Economic Code of Ukraine], TOV "Odisei", Kharkiv, Ukraine, 248 p.
2. Bank, V.R., Bank, S.V. and Taraskina, A.B. (2005), *Finansovy analiz* [Financial analysis], textbook, TK Velbi, izd-vo Prospekt, Moscow, Russia, 344 p.
3. Baranenko, S.P. and Chemetov, V.V. (2004), *Strategicheskaya ustoychivost predpriyatiya* [Strategy Stability of the enterprise], ZAO Tsentropolyhraf, Moscow, Russia, 493 p.
4. Bogomolova, I.P., Rukin, B.P. and Khokhlov, E.V. (2006), *Formirovaniye effektivnogo syryevogo portfelya s tselyu povysheniya konkurentosposobnosti mukomolno-krupyanykh predpriyatiy* [Formation of effective of the raw materials portfolio in order to increase the competitiveness of flour and groats of enterprises], Tip. «Istoki», Voronezh, Russia, 144 p.
5. Gilyarovskaya, L.T. and Vekhoreva, A.A. (2003), *Analiz i otsenka finansovoy ustoychivosti kommercheskogo predpriyatiya* [The analysis and assessment of financial stability of commercial enterprise], Piter, St.-Peterburg, Russia, 256 p.
6. Zimin, N.E. (2004), *Analiz i diagnostika finansovogo sostoyaniya predpriyatiy* [Analysis and diagnosis of the financial condition of enterprises], tutorial, IKF "EKMOS", Moscow, Russia, 240 p.
7. Lyubushin, N.P., Leshcheva, V.B. and Dyakova, V.G. (2004), *Analiz finansovo-ekonomicheskoy deyatelnosti predpriyatiya* [Analysis of financial and economic activity of the enterprise], tutorial, UNITY-DANA Moscow, Russia, 471 p.
8. Sheremet, A.D. (2006), *Kompleksnyy analiz khozyaystvennoy deyatelnosti* [The complex analysis of economic activities], INFRA-M, Moscow, Russia, 415 p.
9. Sherbina, A.B. (2005), *Finansy organizatsiy* [Finances of organizations], Feniks, Rostov n/D, Russia, 506 p.

Рецензент: д.е.н., професор Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки Л.Г. Ліпчук

УДК 338.46:631.11

**Вислободська Г.П.¹,
асистент кафедри статистики та аналізу
Львівський національний аграрний університет**

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ НА РИНКУ ВИРОБНИЧИХ ПОСЛУГ**

**Vyslobodska H.P.,
assistant at the department of statistics and analysis
Lviv National Agrarian University**

**THE EFFICIENCY PERFORMANCE OF AGRICULTURAL ENTERPRISES
IN THE PRODUCTION SERVICES MARKET**

Постановка проблеми. Сьогодні в економіці спостерігається стрімке зростання частки сфери послуг, збільшується кількість працюючих в цій галузі. Аграрний сектор займає важливе місце в економіці України. Продукція, виготовлена сільськогосподарськими виробниками забезпечує населення продуктами харчування, служить сировинною базою для промисловості. Незамінним елементом виробничого процесу в галузі сільського господарства є використання виробничих послуг. Будь-яка діяльність здійснюється з певною метою – для досягнення економічного чи соціального ефекту. Тому питання визначення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств на ринку виробничих послуг є доволі актуальним та потребує подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку теоретико-методологічних основ дослідження ринку послуг зробили провідні вчені Ф. Котлер [2] в частині

¹ Науковий керівник: Липчук В.В. – д.е.н., професор

визначення поняття «послуга» та ролі послуг в економіці, В. Мальченко [5] та Б. Моргулець [6], К. Лавлок [3] - встановлення основних засад маркетингу та менеджменту на ринку послуг та інші. Окремо досліджувалися проблеми підвищення ефективності аграрних підприємств. Вони знайшли відображення у працях таких вчених, як В.Г. Андрійчука [1] – висвітлено теоретичні аспекти та основні показники визначення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств; Л. Малік [4] – досліджено ефективність агровиробничої діяльності та багатьох інших. Однак свої дослідження вони фокусують на ринку послуг загалом, виокремлюють питання маркетингу й менеджменту послуг, питання ефективності діяльності з виробництва сільськогосподарської продукції. Зовсім не приділялася увага визначенню ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств на ринку послуг. Тому, враховуючи перспективи розвитку сфери нематеріального виробництва та важливість аграрного сектору економіки для України, ці питання потребують ґрунтовного і детального дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення теоретичних і практичних аспектів визначення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств на ринку виробничих сільськогосподарських послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження. Всі суб'єкти господарювання здійснюють свою діяльність з певною метою – отримання бажаних результатів чи то в економічному, чи в соціальному плані. Формою вираження мети виробництва є категорія «ефективність», що відображає ступінь досягнення поставленого завдання діяльності [15].

Вчені-економісти дають велику кількість визначень даному терміну. Одним з найбільш повних, на нашу думку, його трактувань є визначення Г.В. Черевка. Він ідентифікує ефективність як «...економічну категорію, яка відображає виробничі відносини з приводу економії живої та уречевленої праці і показує кінцевий корисний ефект від застосування засобів виробництва і живої праці» [15, с. 277].

Для зростання економіки країни загалом та кожного господарюючого суб'єкта зокрема необхідно, щоб здійснювана ними діяльність відбувалася за найраціональнішого витрачання ресурсів, мінімальних обсягів витрат на виробництво та отримання при цьому максимально можливого прибутку. Власне така діяльність і є ефективною.

Ефективна діяльність підприємств на ринку виробничих сільськогосподарських послуг має надзвичайно важливе значення. По-перше, виробничі послуги є незамінним елементом процесу виробництва сільськогосподарської продукції. По-друге, діяльність з надання виробничих сільськогосподарських послуг є одним із джерел отримання доходу підприємства.

Оскільки сільськогосподарські підприємства можуть виступати на ринку виробничих сільськогосподарських послуг як продавці, так і споживачі виробничих послуг, то доцільно розраховувати окремо ефективність діяльності з надання виробничих сільськогосподарських послуг та визначати ефект від їхнього споживання.

Основними із показників, що характеризують ефективність діяльності з надання послуг є обсяг наданих послуг, виручка від їх реалізації, прибуток від такої діяльності та рівень рентабельності.

Обсяг послуг як результат виробництва – це кількість наданих впродовж певного періоду послуг, що відображає загальний ефект такої діяльності і залежить від мети підприємства.

Виручка від реалізації послуг – це сума коштів, що надійшла на рахунок чи в касу підприємства за реалізовані послуги [7; 14].

Загалом формулу визначення цього показника можна подати так:

$$\text{Виручка від реалізації (планова)} = \text{КРП} \times \text{Ціна реалізації} \quad (1)$$

В залежності від асортименту та зміни цін на послуги вона буде змінюватися, але її економічний зміст не змінюється.

Прибуток - це результат діяльності з надання послуг, частина доходу, що залишається підприємству після відшкодування усіх витрат, пов'язаних з виробництвом, реалізацією продукції та іншими видами діяльності [1; 7].

Рівень рентабельності (P) – це відношення валового прибутку від реалізації послуг (Π) до витрат, що були понесені в процесі надання послуг (B_v).

$$P = \frac{\Pi}{B_v} \times 100 \quad (2)$$

Аналіз показників ефективності реалізації послуг сільськогосподарськими підприємствами Львівщини представлено в таблиці 1.

Таблиця 1
Реалізація послуг сільськогосподарськими підприємствами Львівської області

Показник	Рік				2014р. до 2011р., %
	2011	2012	2013	2014	
Дохід від реалізації послуг, тис. грн.	87160,0	101985,6	119362,8	118612,6	136,1
Виробнича собівартість реалізованих послуг, тис. грн.	67785,0	89792,1	103211,5	77872,4	114,9
Повна собівартість реалізованих послуг, тис. грн.	73981,3	97727,6	112584,9	88813,2	120,0
Рівень рентабельності, %	117,8	104,4	106,0	133,6	+15,8 п.

Джерело: розраховано автором на основі [8-11]

Дані таблиці 1 свідчать, що у 2014 році порівняно з 2011 роком на 36,1 % зросли доходи від реалізації послуг сільськогосподарськими підприємствами Львівської області, збільшився рівень рентабельності на 15,8 п. Тобто діяльність з продажу послуг сільськогосподарськими підприємствами є прибутковою.

Таким чином, діяльність з надання послуг є одним із додаткових джерел отримання доходу сільськогосподарських підприємств. Ефективність діяльності є важливим показником, оскільки показує чи доцільно проводити таку діяльність та визначає величину вигоди від її здійснення.

Оскільки сільськогосподарські підприємства, окрім надання виробничих послуг іншим суб'єктам господарювання, використовують послуги в процесі виробництва своєї основної продукції (продукції рослинництва та тваринництва), то доцільно буде проаналізувати ефективність здійснення такої діяльності. Оскільки дані про ту частину послуг, що самостійно забезпечується підприємством в процесі виробництва сільськогосподарської продукції є інформацією, призначеною для внутрішніх користувачів (є конфіденційною), то ми зможемо проаналізувати лише ефективність діяльності з залучення виробничих сільськогосподарських послуг зі сторони (табл. 2).

Таблиця 2
Припадає послуг на вироблену продукцію сільськогосподарських підприємств Львівської області

Показник	Рік				2014р. до 2011р., %
	2011	2012	2013	2014	
Виготовлено продукції, млн грн	2248,1	2626,1	2898,9	3678,6	163,6
в т.ч. рослинництва	1385,3	1688,2	1854,1	2792,4	201,6
тваринництва	862,8	937,9	1044,8	886,2	102,7
Обсяг залучених зі сторони послуг для виробництва продукції, тис. грн	368112,4	343562,3	469508,0	1768803,8	480,5
в т.ч. рослинництва	344803,3	318227,9	432593,7	1731190,2	502,1
тваринництва	23309,1	25334,4	36914,3	37613,6	161,4
Припадає виробленої продукції на 1 грн залучених послуг, грн	6,11	7,64	6,17	2,08	34,1
в рослинництві	4,02	5,31	4,29	1,61	40,1
в тваринництві	37,02	37,02	28,30	23,56	63,7

Джерело: розраховано автором на основі [8-11]

Дані таблиці 2 свідчать, що у 2014 році порівняно з 2011 роком спостерігається значне зростання обсягів залучення виробничих послуг сільськогосподарськими підприємствами, зокрема на 402,1 % у рослинництві та 61,4% для виготовлення продукції тваринництва. Це пояснюється тим, що зростали і обсяги виготовленої продукції. Водночас слід зазначити, що діяльність з залучення виробничих сільськогосподарських послуг зі сторони стала ефективнішою, оскільки зменшилася частка послуг залучених на 1 грн. виготовленої продукції – на 59,9 % продукції рослинництва та 36,3 % тваринництва.

Розглянемо ефективність діяльності на ринку виробничих послуг на прикладі конкретних сільськогосподарських підприємств. Для цього ми взяли два господарства, що займаються виробництвом сільськогосподарської продукції, зокрема продукції рослинництва. Ці господарюючі суб'єкти розташовані у Золочівському районі Львівської області, на однакових ґрунтах, природно-кліматичні умови у них майже ідентичні. З метою збереження прав власників інформації в даній статті ми показали їх як Підприємства А та Б (табл. 3).

Таблиця 3

Показники ефективності діяльності досліджуваних підприємств
у 2014 році

Показник	Підприємство А	Підприємство Б	Підприємство Б до підприємства А, раз
Площа сільськогосподарських угідь, га	1015,0	6180,2	6,1
Витрати на виробництво сільськогосподарської продукції, тис. грн	4006,9	40946,1	10,2
в т.ч. рослинництва	4006,9	40946,1	10,2
тваринництва	-	-	-
Частка послуг у витратах на виробництво сільськогосподарської продукції, %	39,6	17,6	-22,0
Дохід від реалізації продукції та послуг, тис. грн	31475,4	46341,3	1,5
в т.ч. рослинництва	8311,7	46341,3	5,6
послуг	23163,7	-	-
Частка послуг у доході господарства	73,6	-	-

Джерело: розраховано автором на основі даних [12; 13]

Дані таблиці 3 свідчать, що в залежності від розмірів сільськогосподарських угідь витрати на залучення виробничих послуг зі сторони суттєво різняться. Так у господарства, що має більші посівні площі вони є меншими у 22 рази, ніж у меншого за обсягами господарства. Це можна пояснити тим, що великі господарства мають більше фінансових та технічних можливостей самостійно забезпечувати себе сільськогосподарськими послугами. З іншої сторони менше за площею господарство здійснює продаж виробничих послуг іншим господарюючим суб'єктам, на відміну від великого господарства. Таке явище можна аргументувати таким чином: велике за площею господарство використовує свої виробничі потужності в повному обсязі під час обслуговування свого виробничого процесу, менше ж підприємство, здійснивши всі свої технологічні операції, має не повністю завантаженою техніку, і тому для більш ефективного її використання і пришвидшення терміну окупності здійснює діяльність з надання виробничих сільськогосподарських послуг.

Висновки та подальші дослідження. Таким чином, можна зробити висновки, що діяльність на ринку виробничих послуг є надзвичайно важливою для всіх виробників сільськогосподарської продукції. Сільськогосподарські підприємства у своєму виробничому процесі споживають виробничі послуги та можуть здійснювати діяльність з реалізації послуг іншим суб'єктам господарювання. Проаналізовані дані свідчать, що доходи від надання виробничих послуг сільськогосподарськими підприємствами в досліджуваному періоді зросли. Аналіз споживання виробничих послуг показав, що частка залучених виробничих послуг у собівартості виготовленої сільськогосподарської продукції зменшується, що характеризує зростання якості залучених виробничих послуг та збільшенням продуктивності виробництва.

Вибір оптимального співвідношення між споживанням та продажем виробничих послуг для сільськогосподарських товаровиробників має важливе значення, тому питання їх подальшої поведінки на ринку потребує нових наукових досліджень.

Література

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств : підруч. / В.Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2004. – 624 с.
2. Котлер Ф. Основы маркетинга. Краткий курс / Ф. Котлер. – М. : Изд. дом «Вильямс», 2007. – 656 с.
3. Лавлок К. Маркетинг услуг : персонал, технологии, стратегии / К. Лавлок. – М. : Вильямс, 2005. – 1008 с.
4. Малік Л.М. Ефективність управління власністю в діяльності сільськогосподарських підприємств / Л.М. Малік // Агросвіт. – 2009. – № 24. – С. 14-18.
5. Мальченко В.М. Маркетинг послуг : навч. посібник / В.М. Мальченко. – К. : КНЕУ, 2006. – 364 с.
6. Моргулець О.Б. Менеджмент у сфері послуг : навч. посіб. / О.Б. Моргулець. – К. : Центр навч. літ., 2012. – 384 с.
7. Онисько С.М. Фінанси підприємств : підручник / С.М. Онисько, П.М. Марич. – Львів : «Магнолія 2006», 2010. – 367 с.
8. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств Львівської області за 2011 рік, Форма №50-сг. – Львів : Головне управління статистики у Львівській області, 2012. – 7 с.
9. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств Львівської області за 2012 рік Форма №50-сг. – Львів : Головне управління статистики у Львівській області, 2013. – 10 с.

10. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств Львівської області за 2013 рік Форма №50-сг. – Львів : Головне управління статистики у Львівській області, 2014. – 10 с.
11. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств Львівської області за 2014 рік Форма №50-сг. – Львів : Головне управління статистики у Львівській області, 2015. – 10 с.
12. Основні показники роботи ТзОВ «Нива» Львівської області за 2014 рік Форма №50-сг. – Бортків, 2015. – 10 с.
13. Основні показники роботи ТОВ «Княжі Лани» Львівської області за 2014 рік Форма №50-сг. – Княже, 2015. – 10 с.
14. Фінанси підприємств : підручник / [А.М. Поддєрьогін, Л.Д. Буряк, Г.Г. Нам та ін.] ; за заг. ред. Поддєрьогіна А.М. – К. : КНЕУ, 2001. – 460 с.
15. Черевко Г.В. Економіка підприємств: навчальний посібник / Г.В. Черевко, Г.Б. Іваницька, Н.Ф. Павленчик. – Львів : Апріорі, 2004. – 384 с.

References

1. Andriichuk, V.H. (2004), *Ekonomika ahrarykh pidpriemstv* [Economics of agricultural enterprises], KNEU, Kyiv, Ukraine.
2. Kotler, F. (2007), *Osnovy marketinga. Kratkiy kurs* [Foundations of marketing. Brief course], Viliams, Moscow, Russia.
3. Lavlok, K. (2005), *Marketing uslug : personal, tekhnologii, stratehii* [Services marketing : staff, technology, strategics], Vyliams, Moscow, Russia.
4. Malik, L.M. (2009), "The efficiency of management of property in agricultural enterprises activity", *Ahrosvit*, no. 24, pp. 14-18.
5. Malchenko, V.M. (2006), *Marketynh posluh* [Services marketing], textbook, KNEU, Kyiv, Ukraine.
6. Morhulets, O.B. (2012), *Menedzhment u sferi posluh* [Management in the service sphere], textbook, Tsentr navch. lit., Kyiv, Ukraine.
7. Onysko, S.M. and Marych, P.M. (2006), *Finansy pidpriemstv* [Finance of enterprises], textbook, "Mahnoliia 2006", Lviv, Ukraine.
8. State Statistics Service of Lviv region (2012), *Osnovni ekonomichni pokaznyky roboty silskohospodarskykh pidpriemstv Lvivskoi oblasti za 2011 rik Forma №50-sh* [The Main economic indicators of the agricultural enterprises activity in Lviv region 2011. Form 50], Derzhkomstat, Lviv, Ukraine.
9. State Statistics Service of the Lviv region (2013), *Osnovni ekonomichni pokaznyky roboty silskohospodarskykh pidpriemstv L'vivs'koi oblasti za 2012 rik Forma №50-sh* [The Main economic indicators of the agricultural enterprises activity in Lviv region 2012. Form 50], Derzhkomstat, Lviv, Ukraine.
10. State Statistics Service of the Lviv region (2014), *Osnovni ekonomichni pokaznyky roboty silskohospodarskykh pidpriemstv Lvivskoi oblasti za 2013 rik Forma №50-sh* [The Main economic indicators of the agricultural enterprises activity in Lviv region 2013. Form 50], Derzhkomstat, Lviv, Ukraine.
11. State Statistics Service of the Lviv region (2015), *Osnovni ekonomichni pokaznyky roboty silskohospodarskykh pidpriemstv Lvivskoi oblasti za 2014 rik Forma №50-sh* [The Main economic indicators of the agricultural enterprises activity in Lviv region 2014. Form 50], Derzhkomstat, Lviv, Ukraine.
12. Limited liability company "Nyva" (2015) "Osnovni ekonomichni pokaznyky roboty Limited liability company "Nyva" 2014, Forma №50-sh", Bortkiv, Zolochiv district, Lviv region, Ukraine.
13. Limited liability company "Kniazhi Lany" (2015) "Osnovni ekonomichni pokaznyky roboty Limited liability company "Kniazhi Lany" 2014 rik Forma №50-sh" Kniazhe, Zolochiv district, Lviv region, Ukraine.
14. Poddierohin, A.M., Buriak, L.D., Nam, H.H. et al. (2001), *Finansy pidpriemstv* [Finance of enterprises], textbook, KNEU, Kyiv, Ukraine.
15. Cherevko, H.V., Ivanytska, H.B. and Pavlenchuk, N.F. (2004), *Ekonomika pidpriemstv* [Economics of enterprises], textbook, Apriory, Lviv, Ukraine.

Рецензент: д.е.н., професор Львівського національного аграрного університету В.В. Липчук